

CATALUNYA DINS L'ESPAI SOCIAL EUROPEU

POLÍTIQUES SOCIALS I ECONÒMIQUES A EUROPA DES DEL
TRACTAT DE ROMA A L'ACTA ÚNICA

Document de base en la intervenció de CARLES A. GASÒLIBA
en les Jornades d'Informació i debat organitzades per
CIFA i l'Escola Universitària de Treball Social (ICESB)

Barcelona, 5 d'octubre de 1989

I- LES DISPOSICIONS SOCIALS DELS TRACTATS CONSTITUTIUS DE LES COMUNITATS EUROPEES

L'objectiu principal anunciat per les Comunitats Europees - CEE, CECA i CEEA- és de naturalesa econòmica, fet que va motivar la subordinació de la política social a la política econòmica. Aquest plantejament liberal de partida en l'elaboració dels Tractats Fundacionals explica la inicial manca de desenvolupament de la política social Comunitària.

La Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer :

La CECA va ser creada amb l'objectiu de crear un mercat comú per al carbó i l'acer. Per aquest motiu , la CECA va ser dotada d'amplis poders en matèria de control del funcionament del mercat, inclosa la racionalització i readaptació en aquestes dues indústries. Els aspectes socials no van quedar desatesos, sent un dels objectius de la Comunitat la "Promoció de la millora de les condicions de vida i de treball de la mà d'obra" . A tals efectes el Tractat preveu :

- la realització d'estudis i consultes a fi i efecte de facilitar la reocupació de la mà d'obra disponible com a conseqüència de l'evolució del mercat i de les transformacions tècniques, així com apreciar les possibilitats de millora de les condicions de vida i de treball de la mà d'obra (articles 46 al 48);
- l'estímul de la investigació sobre la seguretat laboral (article 55);
- el finançament de programes per a la creació de noves activitats i concedir ajudes per a la reeducació i reinstal.lació de treballadors (article 56);
- la garantia de salaris adequats per als treballadors CECA (article 68);

- l'establiment de la lliure circulació de treballadors, acompanyat del manteniment dels seus drets a les prestacions de la seguretat social (article 69).

La Comunitat Econòmica Europea:

Tal i com el seu nom indica, es tracta d'una Comunitat econòmica, però de totes maneres el Tractat que la institueix conté un seguit de disposicions socials similars a les del Tractat CECA , encara que algunes no vagin tant lluny :

- La realització progressiva de la lliure circulació de treballadors, inclosa la garantia dels seus drets en base a règims de seguretat social (articles 48,49 i 51);
- la promoció de l'intercanvi de joves treballadors en el marc d'un programa comú (art. 50)
- la promoció d'una estreta col.laboració entre els Estats membres en matèria social, a fi d'afavorir la millora de les condicions de vida i de treball que permetin aconseguir una igualtat de progrés (arts. 117 i 118);
- l'aplicació del principi d'igualtat de remuneració per als treballadors del sexe masculí i femení per una mateixa feina (art. 119);
- la institució d'un Fons Social Europeu amb la missió de promoure en l'interior de la Comunitat les facilitats de feina i la mobilitat geogràfica i professional dels treballadors (articles 123 al 127);
- l'establiment de principis generals per a portar a terme una política comuna de formació professional (article 128)

La Comunitat Europea de l'Energia Atòmica:

Segons el seu article primer "La Comunitat Europea de l'Energia Atòmica tindrà per missió contribuir, mitjançant l'establiment de les condicions per a la creació i creixement ràpid d'indústries nuclears, a l'augment del nivell de vida en els Estats membres i al desenvolupament dels intercanvis amb els altres països".

Respecte a aquest punt, és important la protecció sobretot, no tan sols als treballadors sinó també, a la població contra els riscos de contaminació. Per això al Tractat Euratom preveu l'establiment de normes bàsiques per a la protecció sanitària de la població i dels treballadors dels perills de les radiacions ionitzants (articles 30 al 39).

II- L'APLICACIÓ DE LES DISPOSICIONS SOCIALS PREVISTES EN ELS TRACTATS ABANS DELS ANYS 70

Les Comunitats Europees van ser creades durant un període de prosperitat econòmica molt important que va durar fins a principis dels anys 70. Aquesta evolució positiva, que es donava a escala mundial, es veia reforçada per l'eliminació progressiva dels obstacles de naturalesa jurídica, quantitativa i qualitativa en els intercanvis de mercaderies, capitals i de persones entre els Estats membres.

Així, des de finals dels anys 50 a 1972, els Estats membres de la Comunitat van registrar una progressió relativament més ràpida en el seu nivell de prosperitat que la majoria de les altres nacions industrials occidentals: en termes reals, el producte interior brut per habitant es va doblar pràcticament, sent la progressió més accentuada en els països de nivell més baix en el moment de la fundació de les Comunitats.

lliure circulació de treballadors: Tant en les indústries CECA com en els altres sectors econòmics, el principi de la lliure circulació s'ha anat aplicant progressivament.

En relació als treballadors de les indústries siderúrgiques, la seva aplicació ha estat conseqüència de dos Decisions dels representants dels governs dels Estats membres, reunits en el si del Consell (8 de desembre de 1954 i 16 de maig de 1961), que van introduir el dret a la lliure circulació de treballadors per a tot una seguit de professions en les mines i en les indústries siderúrgiques.

Els articles 48 i 49 del Tractat CEE relatius a la lliure circulació de treballadors varen ser concretats a través d'una Decisió del Consell del 15 octubre de 1968, que va entrar en vigor el 8 de novembre del mateix any, un any abans de la data fixada.

Això significa que tots els treballadors assalariats de la Comunitat poden respondre a ofertes de treball sigui quina sigui la seva nacionalitat, que per aquest motiu poden residir en un altre Estat membre, que s'hi poden establir a fi d'exercir la seva activitat juntament amb les seves famílies, respecte a les condicions de treball gaudeixen dels mateixos drets que els seus súbdits. De tota manera, es mantenen algunes restriccions per motius d'ordre públic, de seguretat i de salut, sobretot en els llocs de treball de l'administració pública.

Per facilitar a nivell internacional, la contractació de treballadors, la Comissió va decidir, a finals de 1972, constituir un "sistema europeu de ofertes i peticions de treball registrades i compensades internacionalment". Aquest sistema SEDOC té per objectiu reservar, prioritàriament, llocs de treball a treballadors d'altres Estats membres que no puguin ser coberts per la mà d'obra nacional, cosa que és possible, bàsicament, gràcies que aquest sistema utilitza un "llenguatge uniforme" per a la recíproca difusió de les ofertes i demandes de treball, que les dades relatives a les ofertes i demandes de treball s'estableixen simultàniament i s'intercanvien entre les oficines de col·locació dels Estats membres. Pel que respecte a Espanya i Portugal l'any 1986 es va aprovar un programa de cooperació entre els antics i els nous Estats membres; aquest programa coordinat i finançat per la Comissió preveu per cada nou Estat membre la formació d'una dotzena d'especialistes que seran els responsables de formar el personal del SEDOC nacional. Pel que fa a Espanya, solament podrà formar part efectivament del sistema l'any 1992

quan es beneficiï de la lliure circulació amb el conjunt dels altres Estats de la Comunitat. Pel moment, l'única actuació que s'ha seguit en el SEDOC han estat uns cursos de formació per a funcionaris espanyols l'any 1987-1988.

Degut possiblement al caràcter fortament burocràtic del sistema, els resultats del SEDOC semblen ser pel moment força modestos: L'ANY 1987, 2000 demandes i 800 ofertes -xifres no oficials donades per la Comissió-.

Seguretat social dels treballadors migrants

Una de les condicions essencials perquè un treballador accepti treballar a l'estranger és que pugui gaudir de protecció en el cas d'una malaltia, d'atur, d'accidents de feina, d'invalidesa, així com de jubilació i de subsidis familiars.

Si bé els treballadors de les indústries CECA que treballaven en un altre Estat membre es beneficiaven ja, en virtut de les normes relatives a la lliure circulació, dels avantatges de la seguretat social, un dels primers actes jurídics de la Comunitat Econòmica Europea el 1958 va establir un règim de seguretat social per als treballadors migrants, en vigor des de l'1 de gener de 1959, basat en els tres principis següents:

1. Els treballadors dels Estats membres s'assimilen als nacionals en quant al dret a prestacions socials;
2. Per al càlcul de prestacions s'acumulen els períodes de feina i de cotització complimentats en els diferents Estats membres;
3. En qualsevol moment, el beneficiari pot demanar la transferència de les prestacions socials d'un Estat membre en un altre.

Promoció de la mobilitat geogràfica i professional dels treballadors.

Les altes Autoritats de la Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer varen atorgar ajudes amb vistes a promoure noves feines el març de 1954; el Fons Social Europeu va començar les seves tasques a finals de 1960. En els dos casos, en un principi es tractava que la Comunitat concedís concursos

financers que cobrissin en general el 50% del cost total de les operacions, a fi i efecte de promoure la reabsorció dels aturats i, en particular, el lliurament de indemnitzacions perquè els treballadors, poguessin esperar una nova feina (indemnització d'espera) i finançar la seva reeducació professional i la seva reconversió, així com la seva reinstal·lació.

Millores de les condicions de vida i treball

Tal com es desprèn del primer capítol, els Tractats han posat pocs instruments concrets a disposició de les institucions de la Comunitat en vistes a promoure la millora de les condicions de vida i treball dels treballadors i del conjunt de la població. En el Tractat CEE, només el principi de l'aplicació de la igualtat de retribució és obligatòria per als Estats membres; el Tractat Euratom hi afegeix uns requisits mínims en el camp de la protecció sanitària. De tota manera, la Comissió de les Comunitats Europees s'està esforçant, des del principi, a augmentar el nivell de benestar general dintre del esperit dels Tractats.

III- L'EVOLUCIÓ DE LA POLÍTICA SOCIAL A PARTIR DE PRINCIPIS DELS ANYS 70

El Mercat Comú va ser creat en una època de prosperitat econòmica, pel que va ser possible reduir progressivament l'atur i millorar considerablement les condicions de vida i de treball dels de la població. De tota manera, es

va observar que no tots els sectors de la població es beneficien d'igual manera d'aquest increment de prosperitat. Els sectors en declivi es trobaven amb problemes de reconversió de la producció i de readaptació i reinstal.lació de la mà d'obra, mentre que altres branques i activitat econòmica en expansió coneixien una penúria de mà d'obra qualificada. D'altra banda, l'atur residual afectava molt més a determinats tipus de persones, determinades professions i regions de la Comunitat. La progressió en termes reals dels salaris i de les prestacions socials solament va poder reduir dèbilment les distorsions de la piràmide de rendes i patrimonis.

Davant aquesta situació, i per omplir les llacunes evidents de la política social de les CE, a principis dels anys 70 es varen prendre importants iniciatives: una primera i profunda reforma de la missió i del funcionament del Fons Social Europeu, així com el llançament d'un programa d'acció social.

Aquesta primera reforma implicava, per una part que el Fons Social fos més flexible, de manera que els projectes finançats no fossin escollits en funció de criteris establerts pels Estats membres, sinó per criteris comunitaris i, per altre part, que fos més eficaç.

El programa d'acció social se centrava en tres grans objectius:

- millorar el treball en la Comunitat
- millorar les condicions de vida i de treball
- una creixent participació dels interlocutors socials en les decisions econòmiques i socials de la Comunitat i dels treballadors en la vida de les empreses.

Gràcies a aquest programa d'acció social la Comunitat va tenir la possibilitat de desenvolupar una política social més activa del que li permetien les disposicions del Tractat, encara tot i això, quedava molt camí per recórrer en l'àmbit social comunitari, aspecte que s'ha vist reforçat per les innovacions aportades per l'Acta Única Europea.

IV- SITUACIÓ ACTUAL

Des de l'entrada en vigor de l'Acta Única Europea l'1 de juliol de 1987, el concepte de "cohesió econòmica i social" ha anat afermant-se gradualment com una de les seves innovacions més importants, gràcies, sobretot, a la insistència espanyola a assolir, en un primer moment, en el decurs de la Conferència Intergovernamental que va elaborar l'AUE, la seva consagració formal en un text de caràcter "constitucional" i, posteriorment, a aconseguir, com diu el nou art. 130B TCEE, que, quan es desenvolupin les polítiques comunes i el mercat interior, es tingui en compte l'objectiu de la cohesió econòmica i social.

L'Acta Única Europea ha recollit tímidament la possibilitat d'establir l'espai social europeu a través d'una triple via:

a) L'harmonització de les normes relatives al lloc de treball, a fi efecte de protegir la seguretat i salut dels treballadors, recollida en l'article 118A. Un exemple de desenvolupament d'aquest precepte és la Directiva del Consell, de 12 de juny de 1989, relativa a l'aplicació de mesures per promoure la millora de la seguretat i salut dels treballadors en el treball.

b) El desenvolupament del diàleg entre les forces socials, promogut per la Comissió, i que possibilitaria l'adopció d'acords ulteriorment recollits en normes comunitàries vinculants (article 118 B). L'anomenat "diàleg de Val Duchesse", entre patronal i sindicats europeus sobre temes tan importants com el dret a la formació continuada dels treballadors i sobre la participació dels treballadors i dels seus representants en tot el que fa referència a la introducció de noves tecnologies en les empreses, pot ser un camí adequat per l'avanç en la construcció d'aquest espai social europeu.

c) La cohesió econòmica i social a la qual es refereix l'article 130 A tendeix a reduir les diferències existents entre les diverses regions i el retard de les regions més desfavorides. Tal i com es menciona en l'informe

Marin els Fons Estructurals són els instruments destinats a reforçar la cohesió econòmica i social.

La decisió del Consell Europeu de Brussel·les de l'1 i el 12 de febrer de 1988 permetrà que els fons vegin incrementats notablement els seus recursos, que, a partir del 1993, assoliran la, xifra de 13,5 milions d'ecus, és a dir, el doble, en termes reals, de la seva dotació pressupostària actual.

L'aprovació pel Consell de Ministres de la Comunitat, el 24 de juny de 1988, del reglament marc relatiu a les missions dels fons estructurals té com a objectiu, precisament, introduir en l'estructura i en les normes de funcionament dels fons les modificacions necessàries per reforçar-ne la contribució a la cohesió econòmica i social, d'acord amb els principis següents:

a) Concentració dels recursos en uns cinc objectius, senzills i clars que permetin d'obtenir uns resultats tangibles. Aquest objectius són:

- el foment del desenvolupament i del reajustament estructural de les regions menys desenvolupades (objectiu 1);
- la reconversió de les regions i zones greument afectades per la crisi industrial (objectiu 2);
- combatre la desocupació de llarga durada (objectiu 3);
- facilitar la integració professional dels joves (objectiu 4);
- accelerar, en la perspectiva de la reforma de la política agrària comuna, l'adaptació de les estructures agràries (objectiu 5a), i fomentar el desenvolupament de les zones rurals (objectiu 5b).

b) Superació de l'enfocament sectorial tradicional per un "enfocament integrat".

c) Substitució progressiva de l'enfocament de la gestió que projectes per un enfocament basat en programes operatius plurianuals, que permetran, d'una banda, reforçar les actuacions comunitàries amb les actuacions de les autoritats nacionals, regionals i locals i, d'altra banda, tenir un marc d'actuació i de finançament més flexible, susceptible de corregir sobre la marxa i incrementar l'eficàcia en la utilització dels recursos.

d) Establiment de noves formes d'associació i de col.laboració entre totes les autoritats i tots els agents implicats tant en la preparació com en el seguiment, l'avaluació i el control de l'execució de tots els programes.

e) Èmfasi en la concentració exclusiva dels recursos dels fons estructurals en accions positives que permetin de potenciar la capacitat de creixement endogen de les zones en qüestió o l'eliminació de les causes de fons que, com la inadequació del nivell educatiu, poden produir l'existència de problemes concrets per a determitats col.lectius.

Pel que respecta a la Política social és evident la gran importància que té el Fons Social Europeu. Una mostra d'acció a Catalunya és la gran quantitat de cursos de formació que el departament de treball de la Generalitat, gràcies al cofinançament dels Fons Social Europeu esta portant a terme.

A partir dels ajuts del Fons Social Europeu, la Comunitat dins l'àmbit de la política social ha desenvolupat diverses accions específiques de lluita contra la pobresa. Un exemple d'aquest a Catalunya, és el programa que s'ha estat portant a terme a la ciutat de Girona, així com un altre de general per Catalunya.

Una altra acció social de la Comunitat són els ajuts alimentaris procedents dels excedents de la Comunitat Econòmica Europea a càrrec al pressupost per a l'any 1989, la distribució de la qual serà canalitzada per una Comissió integrada pel Departament de Benestar Social i un seguit de institucions benèfiques catalanes.

V- PERSPECTIVES

La política social ocupa el tercer lloc dins les polítiques comunitàries, amb un 7'2% del pressupost, tenint per davant seu en primer lloc la política agrícola comuna a la qual es destinen dues terceres parts del pressupost i en segon lloc la política regional amb un 9'6% del pressupost comunitari.

Finalment cal remarcar l'especial importància que el President Jacques Delors va donar , en el seu discurs davant del Consell d'Europa, a la "dimensió social" del Mercat Únic Europeu i, a la necessitat que s'aprovés una Carta Social, que reconegui els drets dels treballadors davant els grans canvis econòmics que es produiran l'any 1992.

El passat dia 27 de setembre la Comissió Europea va adoptar el projecte definitiu de la carta social, el qual es presentarà el pròxim mes de desembre a la cambra d'Estrasburg al final de la presidència francesa. La Comissió també va decidir un programa d'acció al respecte abans que finalitzi l'any.

El text adoptat pels Comissaris conté algunes modificacions a l'avantprojecte presentat per la Comissió a mitjans del present mes de maig, degut, segons Papandreou, a les resolucions adoptades pel Parlament Europeu i als contactes mantinguts amb diversos interlocutors socials.